

JEVREJSKA OMLADINSKA DRUŠTVA U JUGOSLAVIJI OD 1926. DO 1941. GODINE

I

Cionistički pokret imao je značajnih prethodnika i gorljivih pristalica u zemljama od kojih se kasnije formirala Jugoslavija. Studentski klubovi u Beču, *Bar Giora* i *Esperanca*, imali su izrazito nacionalnu orijentaciju još pre stvaranja Jugoslavije. A njihovi članovi, po povratku u novostvorenu državu, postaju nosioci cionističke misli, unoseći duh jevrejskog preporoda i u jevrejske crkveno - školske opštine. No, tek s osnivanjem omladinskih društava mlađih - u koja su primani omladinci iz srednjih škola i njihovi vršnjaci - počinje omladinski pokret, koji je značio temeljit preokret i početak novog načina života jevrejske omladine Jugoslavije.

Već 1919. godine, neposredno po osnivanju države, stvara se Savez židovskih omladinskih udruženja (*SŽOU*), koji obuhvata srednjoškolce, studente i radnu omladinu. Sedam godina kasnije, kada je 1926. godine izašao prvi broj dvonedelnog *Lista jevrejske omladine - HANOAR*, Savez je već imao trideset društava u svojoj organizaciji, u svim krajevima Jugoslavije. To su društva različitih imena i fizionomija, a nalazimo ih u Hrvatskoj, Slavoniji, Vojvodini, Srbiji, Makedoniji, Bosni i Dalmaciji. Sjedinjuje ih opredeljenje za cionističku misao i organizaciju. Dva su osnovna stuba te nacionalne orijentacije koja povezuju sve čestice ovog široko razgranatog tela: teza da jevrejstvo nije samo vera, već da svi koji pripadaju toj veri, iako raseljeni po čitavom svetu, čine jedan narod, povezan višehiljadugodišnjom istorijom, tradicijom, kulturom i verom. Druga teza: da bi se promenilo krajnje nepovoljno stanje tog naroda - u političkom, privrednom, društvenom, kulturnom pogledu - stanje koje ugrožava samu njegovu egzistenciju, treba stvoriti političku organizaciju koja će se izboriti i omogućiti ponovno naseljenje pradomovine jevrejstva *Erec Jisrael* (Zemlju Izraela).

Međutim, omladinski pokret nije se zadovoljio tim osnovnim idejama cionističkog pokreta, već je tražio mnogo više: potpunu

obnovu kolektivnog i ličnog života omladinaca. Nije bilo dovoljno deliti ubeđenje, uklopiti se u svakodnevni politički i organizacioni rad odraslih, skupljati priloge za cionističke fondove, već je trebalo lično ostvariti ideal *halucijuta* (pionirstva) u *Erec Jisraelu* - iseljenjem, prekvalifikacijom za tzv. "produktivna zanimanja", osvajanjem zemljoradnje i naseljenjem u poljoprivrednim kolektivima. To je značilo potpuno napuštanje dosadašnjeg građanskog i malograđanskog života, celoviti preobražaj ličnosti, odnosno stavljanje njeno u službu kolektivnog cilja, za ostvarenje nacionalnog i društvenog ideala. Da je sve bilo veoma ozbiljno, vidi se po činjenici da je već od godine 1919. organizovano sprovedena tzv. *hahšara* (priprema na selu za rad u zemljoradnji), i da su se te *hahšarot* nastavile i trajale sve do 1941.

II

Jasno je da u tom širokom krugu omladinskih društava različitog nivoa i sastava članstva nije bilo lako skovati takvo jedinstvo koje bi omogućilo da svi podjednako dostignu najviši stepen privrženosti ideji i njenom ostvarenju. Jedna veoma čvrsto organizovana grupa *Ahdut hacofim* (Savez izletnika) daleko je nadmašila ostale po intezitetu rada, po iskrenosti i nepokolebljivoj privrženosti postavljenim ciljevima. Ti mladi omladinci-izletnici bili su kao u nekom "začaranom krugu mladenaštva", gde stalno duvaju sveži vetrovi koji prečišćavaju i oplemenjuju duhove. Vera u *Erec Jisrael*, čeličenje za *halucijut*, iskreno međusobno bratstvo - sve su to karakteristike koje je ustanovio recenzent njihovog lista (litografiranog časopisa) *Hozer* već u prvom broju *Hanoara*. *Cofim* su se sastajali dnevno u svojim *kvucot* (grupama), u kojima je vođa grupe bio pravi vodič i inspirator duša, vaspitač i nastavnik. Ove su *kvucot* bile sastavni deo *kena* (gnezda) - kako se zvao njihov skup u jednom mestu. Povezanost članova izgrađivala se na sastancima. Predmeti su bili: učenje hebrejskog jezika, jevrejske istorije, kolonizacije i geografije Palestine, a velika pažnja posvećivana je i ličnom intelektualnom usavršavanju. No vrhunac zajedništva, žarki zanos oduševljenja idejom postizao se na zajedničkom letovanju, koje se u ono doba zvalo *kemp* ili hebrejski *mahane*. Ti su se *kempovi* održavali u prirodi, pod šatorima. Ova logorovanja nisu bila ni nalik skupnim letovanjima današnje omladine. Jedno od prvih logorovanja bilo je na Plitvicama 1927. godine. Daleko od železničke stanice, usred nenaseljenog područja, omladinci su sami spremili sve: od podizanja šatora, dopreme celokupnog

materijala i hrane, do podizanja logorskih kuhinja. U pet grupa svaki dan su držani sastanci, radila se gimnastika, kupalo se u jezeru i išlo na izlete. Uveče su bile priredbe - muzičke, humorističke, pesma i igra. Logorska vatra i igra oko nje bile su vrhunac celog *mahanea*, s obiljem emocija koje se pamte: *"Noćas je vatra govorila drugim jezikom. Desetak smo dana proveli zajedno, upoznali prirodne krasote o kojima dotada nismo ni sanjali, povezali smo se s ljudima koje smo dotada poznavali najviše po imenu. U nama je buktilo životno veselje, kao da u ovoj vatri sagorijeva sav galutski jad, sve muke i svi progoni, kao da nam ta vatra nosi pozdrave s vrhova Galila, iz doline Emeka, s obronaka Judeje"*. Tako je logorsku vatru opisao jedan učesnik kampovanja na Plitvicama avgusta 1927; *"Kad nas stotinu mladih srdaca sjedini skladno brujanje pesme, blijedi odblesak mjesečevih zraka, šum slapa ... tad će stotinu srdaca zakucati istim ritmom. Stotinu srdaca, jedna volja. Tako će nas veličanstvena priroda zblížiti - sjediniti"*... to su osećanja drugog učesnika kempa, a bilo je osamdeset omladinaca iz šesnaest mesta cele Jugoslavije. Ipak, trenutnu opojnost zanosa trebalo je potkrepiti postojanošću ideje. I taj element bio je sastavni deo *mahane-a*. Logorovanje u prirodi postalo je najefikasniji i najprivlačniji deo manifestacija pokreta. Ko god je imao prilike da učestvuje u njemu, da doživi diskusije, pesme i igru - koja nije prestajala uz logorsku vatru - poneo je nezaboravne utiske za celu svoju buduću aktivnost, inspiraciju za ceo život. Takva logorovanja su se redovno održavala, svakog leta; to je bila škola iskrenog prijateljstva i bratimljenja, duhovnosti i produbljivanja znanja, prilagođavanja kolektivnom životu i još intenzivnijem srastanju s pokretom.

Upravo zbog tog visokog napona kolektivne svesti nije čudo što je došlo i do diferencijacije i deobe u organizaciji *SŽOU. Ahdut hacofim* je dostigao i držao posebno snažan intezitet rada i organizacije, što ostali nisu mogli da slede u istoj meri. Stoga je *Ahdut hacofim* i istupio iz Saveza. Tako je postupila i jedna grupa sefardskih omladinaca iz Bosne, koji su bili nezadovoljni zato što se njihovim specifičnim sefardskim problemima nije posvetila dovoljna pažnja.

Taj je rascep izazvao velike diskusije. Kasnije je on prevladan, ali samo formalno, ne suštinski. Uz ovo, u pitanju je bio problem tzv. palestino-centrizma, ali ne samo on. Naravno da Palestina jeste bila centar svih htenja i nastojanja ali, realno gledano, nije sva omladina mogla da se povinuje zahtevu za *halucijut*, nastale su, zatim, i neke ideološke razlike u meri leve orijentacije pojedinih grupa omladine.

III

List *Hanoar*, koji je u početku izlazio u skromnijoj opremi i bio posvećen više pitanjima pokreta, nastavio je kasnije kao revija, izlazeći mesečno, a još kasnije tromesečno. Taj list je bio pravo ogledalo omladine, njenog pokreta, njenih težnji, njene ideologije.

Njegove rubrike bile su raznovrsne: pre svega bili su tu članci samih omladinaca o najbitnijim pitanjima, temeljnim problemima života omladine. Tu su se oglašavale i vođe cionističkog pokreta svojim kraćim priložima: Aleksandar Liht, Bukić Pijade, David Albala, Joel Rozenberger i drugi, kao i renomirani pisci i pesnici iz naše sredine: Hinko Gotlib i Miroslav Feldman. Posebno mesto zauzimali su hebrejski i jidiš pisci: H. N. Bjalik, A. S. Agnon, D. Frišman, Šolem Alejhem, Šalom Aš, J. L. Perc i drugi. Od ostalih jevrejskih pisaca lepe književnosti napomenuo bih Ed. Flega i Štefana Cvajga.

Ali najvažnije mesto među napisima u *Hanoaru* pripada člancima programskog i, da tako kažem, ideološkog karaktera. Oni su iznosili ciljeve koji se postavljaju pred omladinu. Dijapazon tih napisa bio je veoma širok - bilo je čak protivrečnih mišljenja, ali su, ipak, svi oni imali jednu zajedničku crtu: nije u pitanju samo politička organizacija, ostvarivanje političkih ciljeva cionizma, stvaranje "staronove domaje" u *Erec Jisraelu*, već je reč o obnovi naroda - obnovi svakog pojedinca, o temeljnom preobražaju samog njegovog bića, jer bez toga neće i ne može biti ni Izarela.

Jedan od glavnih ideologa pokreta Pavao Verthajm je u svom govoru jevrejskoj omladini u Zagrebu, decembra 1929, naveo sledeće četiri ličnosti kao vođe i predvodnike jevrejske omladine. Oni treba da joj služe kao putokaz i uzor:

Teodor Hercl, osnivač političkog cionizma, pesnik života, junak fantazije, simbol težnje za apsolutnim činom;

Ahad Haam, koji nas je naučio razumevanju vekovne istorije našeg naroda;

časni starac Gordon: *Zaorio se njegov zov: budite zdrav i prirodan narod; radite na domovinskom tlu, obrađujte ga u znoju vlastitog lica da ga zavolite;*

i Martin Buber: on od nas traži da židovstvo svoje posvetimo i čoveštvom svojim.

Možda je u to doba, krajem dvadesetih godina, omladini bio najbliži upravo A. D. Gordon. Trebalo je neprirodnu društvenu strukturu jevrejskog naroda vratiti u normalne tokove vraćanjem prirodi i tlu, što se moglo ostvariti jedino u *Erec Jisraelu*.

Kasnije nailazimo i na napise socijalističkih vođa i mislilaca: D. Ben Guriona, Meir Jaaria, Ber Borohova, koji izlažu osnovu cionističkog socijalizma. To su temelji pokreta *Poale Cijon*, koji će vremenom izrasti u laburističku partiju Izraela. Ben Gurion izlaže i tezu o potrebi hegemonije radništva u Izraelu i cionističkoj organizaciji.

Pored tih ideoloških napisa i rasprava, *Hanoar* donosi i stalne rubrike o Palestini i tamošnjim zbivanjima, cionistički pregled (o kongresima i njihovim zaključcima), omladinski, književni, likovni pregled.

U *Hanoaru* se već u prvim brojevima na vrlo karakterističan način ogleda i odnos omladinaca prema cionizmu, naročito u odgovorima na anketu "Kako je cionizam menjao pravac mog života". Navešću dva tipična odgovora: Branko Grosman odgovara da se u njemu iskristalisala osnovna dilema života - otići u Palestinu i ostvariti ideal života, ili ostati u *galutu* (raseljenju). (Već tada je doneo odluku: *alija* - useljenje; postaje predsednik *SŽOU* i potom se iseljava u Palestinu; proveo je ceo svoj život u Izraelu i danas, u dubokoj starosti, živi tamo.) Avram Lavan odgovara: Cionizam lebdi preda mnoom kao neka mogućnost etičkog uspona i pravog židovskog i čovečanskog rada.

Ostaje da se osvrnemo i na glavne saradnike *Hanoara* iz redova omladinaca. Bili su to većinom vođe i duhovni inspiratori omladine, mahom oni koji će kasnije postati vođe jugoslovenskog jevrejstva ili istaknuti radnici u Izraelu. Od prvih to su: Albert Vajs i Oto Centner, dok su Moše Švajger, Joel Rozenberger, Branko Grosman, Jakov Maestro, Šmuel Engelman i drugi delovali u Izraelu. Sarađivali su i Andrija Gams i Leon Geršković, dok su pripadali pokretu.

Najviše su se istakla dva saradnika koji su, i sadržajno i po broju svojih priloga, dali najveći doprinos listu i pokretu. To su dr Cvi Rotmiler (kasnije, u Izraelu, Cvi Rotem) i Pavao Verthajm. Cvi Rotmiler, apsolutno Visoke škole za nauku jevrejstva u Berlinu, ispunio je sva godišta *Hanoara* svojim značajkim i inteligentnim priložima, bilo da se radi o političko-socijalnim esejima, aktuelnim osvrtima, književnim prikazima, beletrističkim napisima, ponekad i lirskim sastavima; njegove tekstove odlikuju britko pero i velika erudicija. Pavao Verthajm, jedna od najumnijih glava pokreta, svestrano obrazovan, veoma emocionalan, s izuzetno širokim krugom interesovanja, piše studije o Spinozi, Martinu Buberu, ali i o Otu Vajningeru. Kao književni prevodilac prevodi Ničea, ali i Hajnea, piše lirsku prozu. Njegovi ideološki članci su racionalni ali,

ujedno, i zasićeni emocijama. C. Rotmiler i P. Verthajm jedno su vreme zajedno i uređivali *Hanoar*, da bi potom samo P. Verthajm ostao kao urednik. Kad se povukao sa dužnosti urednika, P. Verthajm imenuje za svog nastavljača i budućeg duhovnog vođu omladine Hanana Pregera, koji to zaista i postaje, i sredinom tridesetih godina preuzima i uredništvo *Hanoara* (sa M. Leventalom).

IV

Socijalni sastav jevrejskog življa u Jugoslaviji bio je veoma slojevit i nejednak: bilo je industrijalaca i veletrgovaca, ali većina stanovništva je - kako u kojoj provinciji - pripadala srednjem staležu i malograđanskom sloju (sitni trgovci i zanatlije); bilo je i dosta pripadnika slobodnih profesija, a u nekim krajevima i sasvim pauperizovanih slojeva (vidi književne radove Isaka Samokovlije), pa čak i lumpenproleterijata (ljudi bez ikakve profesije i imovine), npr. u Bitolju. Uz to je 1929. došla velika ekonomska kriza, potom katastrofalno bujanje fašizma i nacizma, što se sve odražavalo i na Jevreje Jugoslavije. Oni su, do pred kraj tridesetih godina, bili potpuno ravnopravni u građanskim pravima ali su, usled fašističko-rasističkih ideja (rasni zakoni u Nemačkoj 1938, *Kristalna noć*), počinjali da bivaju egzistencijalno ugroženi, kao i svi ostali evropski Jevreji.

Jedan od glavnih motiva, koji je pobudio omladinu na traženje novih puteva, jeste spoznaja o neuspehu asimilacije. To je naročito došlo do izražaja u delovima Jugoslavije koji su, ranije, bili pod Austrougarskom monarhijom. U tom smislu, karakteristična je brošura novinara Milana Obradovića iz Bjelovara - *Kako da riješimo židovsko pitanje?* U njoj se traži zatvaranje Jevreja u geta, zabrana da se nazivaju "Hrvatima Mojsijeve vjere", ograničenje prava na školovanje u svim školama, zabrana lekarima, advokati-ma, prosvetnim radnicima da leče, zastupaju i podučavaju hrišćane, itd. Već 1920. godine (!) vidimo tu čitav arsenal Hitlerovih antijevrejskih mera. Izostalo je jedino fizičko uništenje. (Prema podacima A. Matkovskog: *Istorija na Evreite vo Makedonija*, Skoplje 1983.) Nepotrebno je nabranje svega što se dalje zbilo: Ljotičevi spisi, bujanje antisemitskih pojava i antijevrejski zakoni, sve podstrekivano, finansirano i vođeno iz Hitlerove Nemačke.

Nije čudo, otuda, što je omladina postajala sve radikalnija i tražila trajno rešenje iz tog bezizlaza. Pri tome je socijalni motiv bio jednako važan kao i cionistički. Stara čežnja za socijalnom pravdom, čiji su duboki koreni u Bibliji, uvek je bila i ostala u jevrejskom

narodu. Interesantan je u tom kontekstu podatak da su upravo školovana deca, iz porodica srednjeg staleža, pokazivala najveći društveni radikalizam. On, dakle, nije bio posledica njihovog socijalnog položaja već, naprotiv, intelektualne spoznaje. Takav radikalizam tražio je odbacivanje formi građanskog života i temeljiti preobražaj ličnog života.

Preovladala je težnja za potpunom duhovnom i fizičkom obnovom, predanosti celog bića idealu, duboka vera u njene ciljeve i spremnost na ličnu žrtvu. Tražila se bezuslovnost. A zadaci koji su postavljeni, bili su: savladavanje modernog hebrejskog jezika - *ivrita*, *hahšara* (priprema za rad u kibucu), orijentacija ka poljoprivredi i promena zvanja i, konačno, *alija* (iselj enje u Palestinu). Veoma važna je bila i lična intelektualna izgradnja. Dakle, isključivi palestinocentrizam i beskompromisno ispunjenje postavljenih zadataka.

Kao što je napred pomenuto, pomirenje u *SŽOU* pokazalo se samo kao formalno. Do diferencijacije je moralo doći, nisu svi omladinci mogli udovoljiti datim zahtevima. Stoga je, kao naslednik *Ahdut hacofima* nastao *Hašomer hacair*, veoma jak i isključiv pokret. Ta organizacija je ostala deo Saveza, najjači stub nosač, ali se izdvojila kao posebno telo.

V

Evropski *Hašomer hacair* nastao je u Beču 1916. godine sjedinjavanjem dve grupacije: *Ceirej Cijon* i *Hašomer*. Prva je bila omladinska organizacija, a druga - organizacija "čuvara", dobro uvežbanih za samoodbranu jevrejskih naselja u Palestini. *Hašomer hacair* je organizovan po ugledu na britanski skautski pokret Badena Pauela, a usvaja i neke ideje nemačkog omladinskog pokreta *Wandervogel*. Donekle se nadovezuje i na ilegalni anticarski pokret u Rusiji i Poljskoj, dok je ideološki inspirisan idejama A. D. Gordona, J. H. Brenera i J. Trumpeldora (organizatora samoodbrane u Palestini). Ciljevi *Hašomer hacaira* bili su: sinteza negovanja jevrejske kulture, izgradnja i odbrana naselja u Palestini i borba protiv asimilacije. Naglašeno je izgrađivanje jakih ličnosti. To se postizalo razrađenim edukativnim programom, prilagođenim uzrastu članova. Bile su tri grupe: *kfirim* (od jedanaest do četrnaest godina), *cofim* (od petnaest do šesnaest godina) i *bogrim* (od sedamnaest naviše). Osnovna ćelija pokreta bila je *kvuca*, kao i *ken*. Tražila se akcija, ali se ona zasnivala na analizi činjenica i ideja, u nastojanju da se dođe do osnovnih uzroka stvari. Tako

izgrađene jake ličnosti, imale su безусловnu obavezu ispunjenja ciljeva pokreta. Već od 1927. *Hašomer hacair* organizovao je ukla-panje svojih članova u *kibucim* - naselja u *Erec Jisraelu*, zasno-vana na principima komunizma. Dva glavna ideala pokreta bila su, dakle: hebrejski jezik kao simbol obnove jevrejstva, (dok su jidiš i đudeo-espanjol bili simboli egzistencije raseljenja, jezici primljeni od drugih naroda) i socijalizam kao drugi veliki ideal, nerazdvojan od pokreta, onakav kakav je u *Erec Jisraelu* ostvaren u praksi. *Hašomer hacair* pripadao je radikalnijem krilu levice - *Kibuc Arci* koji je, kasnije, prišao političkoj partiji *Mapam*. Umerenije grupe pridružile su se partiji *Hapoel hacair*, koja je postala *Mapaj* - laburistička partija Ben Guriona. Godine 1935. *Hašomer hacair* brojao je, u Evropi i Africi (Tunis, Egipat i Južna Afrika), 70 000 članova. U Jugoslaviji, to je bila snažna organizacija koja je imala svoje ogranke od Hrvatske i Vojvodine do krajnjeg juga Makedonije. Taj *Hašomer hacair* sprovodio je ideale celog pokreta. Ko nije mogao da ispuni zahteve, morao je da otpadne.

Da jugoslovenski *Hašomer hacair* nije ostao samo na rečima, vidi se po njegovim ostvarenjima. Sredinom tridesetih, osnovan je kibuc *Saar haamakim* u Palestini, od jugoslovenskih i rumunskih omladinaca - *halucim*. Vođa i realizator toga, bio je Hilel Livni (Slavko Vajs) iz Slavenskog Broda, veoma zaslužni predvodnik omladinaca u Jugoslaviji i Palestini. Ceo vek je proveo u tom kibu-cu i, nedavno, tamo i umro u dubokoj starosti. Taj kibuc postoji i danas i spada među uspešne u Izarelu. Iz pokreta *Hašomer hacair* izašao je i legendarni vođa ustanka u Varšavskom getu, Mordehaj Anilovic.

Članovi *Hašomer hacaira* Jugoslavije, ukoliko nisu bili umoreni u logorima istrebljenja Jadovnu, Jasenovcu, Jabuci i dr, najvećma su se pridružili antifašističkoj borbi NOB-e i NOV-e. Ipak, koliko god je *Hašomer hacair* bio na radikalno socijalističkim pozicijama, jasno se distancirao od Komunističke partije. Komunisti su negirali cionizam kao buržoasku stvar, povezanu sa britanskim imperijaliz-mom. Oni su jevrejskoj populaciji odricali svojstvo nacije. To je, doduše, Sovjetski Savez porekao osnivanjem jevrejske pokrajine Biro Bidžan u centralnoj Aziji. Ali, pokazalo se da je to veliki promašaj, jer niko nije hteo da ostane tamo.

Ipak, jedan deo jevrejske omladine bio je veoma intenzivno privučen ideologijom komunizma: čemu rešavati jevrejsko pitanje posebno kada će svetska revolucija, zajedno sa svim ostalim, rešiti i ovo pitanje promenom celokupnog društvenog uređenja? Dilema cionizam ili komunizam, bila je glavna crta razdvajanja

jevrejske omladine. Svako je duboko verovao u svoj izbor i opredeljenje i u toj dilemi bilo je životno pitanje za svakog pojedinca. Dešavalo se da su i pojedine vodeće ličnosti omladinskog pokreta prešle u komuniste (Pavao Verthajm, Leon Geršković). No, to nije oslabilo pokret. Kasnije su se oformile i druge grupe i pravci: *Tehelet lavan* (Plavo-belo), bio je najviše raširen u Vojvodini i Makedoniji i, za nijansu, manje levo orijentisan od *Hašomer haacira*, zatim *Kadima*, organizacija građanske cionističke omladine, i *Betar*, ogranak partije revizionista, desne struje u cionističkom spektru. Betarska parola je bila: "Jevrejska država s obe strane Jordana"; bili su protivnici socijalizma, a nisu se slagali ni sa principijelnim i tolerantnim stavom socijalističkih cionista prema Arapima. Treba ipak naglasiti da su pretežnu većinu u pokretu činile organizacije sa socijalističkim usmerenjem. Bio bi veliki propust izostaviti sportsko društvo *Makabi* iz ovog pregleda. Centar *Makabija* bio je Zagreb, gde je društvo imalo lepu veliku salu. Omladina je u njoj vežbala po sokolskom sistemu, a postojale su i mnoge druge snažne sekcije (mačevanje, fudbal, laka atletika, itd.). *Makabi* je imao ogranke u celoj zemlji, a bio je i član svetskog pokreta *Makabi*, nadahnutog idejama cionizma. Fizička obnova jevrejske populacije bila je jedan od postulata pokreta, i *Makabi* je to izvršavao veoma uspešno.

Uloga omladinskog pokreta i svih njegovih sledbenika - u svim grupama i organizacijama - veoma je značajna za jevrejsku zajednicu Jugoslavije. Za vreme Drugog svetskog rata, onaj deo omladine koji je uspeo da se spase od istrebljenja, veoma je aktivno učestvovao u antifašističkoj borbi i dao veliki broj boraca i rukovodilaca u NOB-i i NOV-i. Po osnivanju države Izrael, polovina preživelih Jevreja Jugoslavije uselila se u novostvorenu domovinu, gde su postali veoma cenjeni članovi obnovljene nacionalne zajednice. Preživeli učesnici pokreta, postali su posle rata vođe jevrejske zajednice Jugoslavije (Albert Vajs, Lavoslav Kadelburg, Oto Centner i drugi).

Akademsko društvo BAR GIORA
Academic society BAR GIORA